

dige wijze de indruk te wekken alsof de Franse diplomatie uit louter edelmoedigheid tot het uiterste ging in haar steun aan de Amerikanen. Sommige onderhandelaars van het Congres zoals Franklin waren geen partij voor het raffinement van hun bondgenoten, voor wie de ontwikkelingen op het Europees continent geducht meespeelden. Ook bij de onderhandelingen over de vredesregelingen komt de ondergeschiktheid van de Amerikaanse belangen in de Franse diplomatie duidelijk naar voren.

Minder op dreef is de schrijver in zijn poging (in hoofdstuk X Naschrift) een verklaring te geven voor de verbreidheid en de populariteit van de door hem met zoveel verve bestreden gangbare opvatting over de Frans-Amerikaanse betrekkingen. Ten aanzien van een dergelijk probleem schiet de door hem beoogde beperkte opzet bepaald te kort. Aan de breedheid van beschouwing die de verklaring van een dergelijk complex historisch fenomeen behoeft, is hij onvoldoende toegekomen. Zijn factoren ter verklaring zijn deels te zeer ingegeven door dubieuze, weinig houvast biedende psychologische theorieën zoals 'overreactie door een plotselinge verandering van mening' in het geval van Franklin (153) en de 'vaderzoon verhouding' die 'als het ware een omkering - en daardoor opheffing! - van de afhankelijkheidsrol van de Verenigde Staten ten opzichte van Frankrijk' is met betrekking tot de relatie van Lafayette ten opzichte van Washington (155). De schrijver draagt gelukkig ook meer steekhoudende factoren aan, maar als geheel is dit Naschrift een te vluchtig, te weinig diepgravend en te weinig veelzijdig stuk. Het levendige, vurige pleidooi ligt hem kennelijk beter dan de weloverwogen, brede bespiegeling.

Tot besluit van deze bespreking wil ik graag opmerken dat afgezien van enkele bedenkingen mijn eindoordeel over dit proefschrift overwegend positief uitvalt. Osinga heeft een frisse, prikkelende en grotendeels overtuigende studie geschreven over een interessante kwestie, waarover het laatste woord nog wel niet gesproken zal zijn. Het is te hopen dat zijn bijdrage in de internationale discussie doorklinkt en dat haar niet het lot van de vergeetelheid treft dat enkele oudere Nederlandstalige studies over de Amerikaanse Onafhankelijkheidsoorlog ten deel is gevallen. Daarom zou een vertaling, bij voorkeur in het Engels, het overwegen waard zijn.

M.A.M. Franken

J.A.H. Bots, ed., *The Peace of Nijmegen, 1676-1679. Proceedings of the Tricentennial, 14-16 September 1978* (Amsterdam: APA, 1980, 294 blz., f52,-, ISBN 9030212160).

Alvorens in te gaan op de afzonderlijke bijdragen uit deze bundel, die de schriftelijke weergave bevat van zestien voordrachten, gehouden op het internationaal congres in 1978 ter herdenking van de Vrede van Nijmegen, wil ik eerst enige algemene opmerkingen maken over de bundel in zijn totaliteit.

Het is zonder meer een goede gedachte van de initiatiefnemers geweest de Vrede van Nijmegen tot studieobject te maken van een internationale conferentie. In tegenstelling tot wat vaak gedacht wordt, is het terrein van de internationale verhoudingen gedurende het laatste kwart van de zeventiende eeuw allerm minst een omgeploegde akker. Er liggen nog heel wat percelen braak. Daarvan getuigt deze bundel die een welkome aanvulling levert ter verbreding van de kennis en verdieping van het inzicht betreffende de diplomatieke en buitenlandse geschiedenis in de genoemde periode. Te waarderen valt ook dat - tot op zekere hoogte - gekozen is voor een multidisciplinaire opzet. Er zijn onder de auteurs zowel beoefenaren van de diplomatieke en politieke geschiedenis als rechtshistorici en archivariissen. Vooral het gezamenlijk optrekken van historici en deskundigen uit de archiefwereld is een goede zaak. Te vaak nog trekken beide groepen vanuit een tendele andere benadering en

doelstelling gescheiden op.

Wel vraag ik me af of de multidisciplinaire aanpak nog niet in meer omvattende zin had kunnen worden doorgevoerd. Vooral de economische aspecten komen in de meeste artikelen te weinig aan hun trekken, terwijl juist uitgerekend in dit tijdvak de economische factoren meer gaan inwerken op de internationale verhoudingen. Verder valt mij op dat de organisatoren van het congres niet gekozen hebben voor te voren afgebakende, gerichte vraagstellingen, waardoor de voordrachten van de verschillende sprekers min of meer pp elkaar hadden kunnen worden afgestemd en elkaar hadden kunnen aanvullen. De bijdragen zijn nu zowel in kwantitatief als kwalitatief opzicht wel zeer heterogeen uitgevallen. Deze bundel is daardoor een erg los bijeengehouden veldboekje zonder veel rangschikking geworden. Zou een in grote lijnen gemeenschappelijke probleemstelling juist bij zo'n internationaal gezelschap van specialisten niet tot meer raakvlakken en daarmee tot een grotere coherentie hebben kunnen leiden?

Dat neemt niet weg dat deze bundel veel belangwekkende studies bevat. Zo geven de inleidingen van Leopold Auer en Peter Barber een inventarisatie van de beschikbare bronnen in respectievelijk de Oostenrijkse en Engelse archieven, waarvan de onderzoeker veel profijt kan trekken, terwijl het artikel van G.W. van der Meiden een even beknopte als heldere introductie is voor wat betreft de inrichting van het Algemeen Rijksarchief in Den Haag met betrekking tot de bescheiden van de buitenlandse politiek in deze periode. Een tweede reeks bijdragen die zich min of meer onder één noemer laat plaatsen, beschouwt het Nijmeegse Vredescongres vanuit bovennationaal standpunt en vraagt aandacht voor de meer algemene ontwikkelingen binnen het diplomatieke bedrijf van die tijd. Daartoe behoren de artikelen van Bruno Neveu over de wijze van onderhandelen te Nijmegen en van Ragnhild Hatton over de Europese mogelijkheden in relatie tot het vredescongres. Deze laatste bijdrage heeft een algemeen oriënterend karakter en is mede van belang omdat daarin verschillende witte plekken op de kaart worden gesignaleerd. C.G. Roelofsen behandelt op heldere wijze de gevoelige kwestie van de juridische status van de stad Nijmegen ten tijde van de vredesonderhandelingen.

De overige artikelen behandelen het vredescongres vanuit het oogpunt van de verschillende mogelijkheden. Veruit de meest uitvoerige en gedetailleerde bijdrage is van de hand van P. J. Rietbergen over de pauselijke diplomatie en mediatie. Het is een degelijk werkstuk dat een uitgebreide versie is van de tijdens het congres gehouden voordracht. Een reeds lang gesignaleerde leemte vormt onze gebrekkige kennis van de Spaanse en Zuidnederlandse diplomatie met betrekking tot de vredesonderhandelingen. G. van Dievoet en C.F. Scott hebben de rol onderzocht die onderscheidenlijk door de Zuidnederlandse diplomaat Jean-Baptiste Christijn en zijn Spaanse collega Don Pedro Ronquillo te Nijmegen wordt gespeeld. Indrukwekkend is de analyse van de Spaanse monarchie onder Karel II door A. Dominguez Ortiz. De voornaamste these van zijn betoog luidt dat in tegenstelling tot de gangbare opvatting Spanje in de laatste decennia van de zeventiende eeuw over het dieptepunt van zijn verval heen is en tekenen van herstel begint te vertonen. Wel moet ik hierbij opmerken dat de Vrede van Nijmegen voor deze analyse als een vrij toevallige kapstok dienst doet. Göran Rystad besteedt aandacht aan de positie van Zweden, eveneens een mogelijkheid die, zeker in de belangstelling van de niet-Zweedse historici, nogal onderbedeeld is.

De bijdragen van de Franse historici, die van G. Livet over Colbert de Croissy en de Franse diplomatie in Nijmegen en die van René Pillorget over de relatie tussen Frankrijk en de Duitse staten op het congres, munten beide uit door een strak-methodische compositie, terwijl in beide onmiskenbaar een toon van bewondering voor de Franse diplomatie te be-

luisteren valt. Met name Livet zou gezien zijn verwijzingen naar in hoofdzaak Franse bronnen wel eens eenzijdig beïnvloed kunnen zijn. Het is mij al eerder opgevallen dat Franse historici te uitsluitend afgaan op de berichtgeving van Franse gezanten en daarbij over het hoofd zien dat deze gezanten in hun correspondentie hoog moesten opgeven van hun prestaties om in de gunst van hun meester te blijven. K.H.D. Haley maakt in zijn artikel over de Engelse buitenlandse politiek duidelijk dat het feitelijke machts spel niet in Nijmegen, maar in Engeland werd beslist tijdens de onderonsjes tussen de Engelse koning Karel II en de Franse ambassadeur aldaar. Daardoor kon de ultimatieve taktiek van de Franse onderhandelaars tenslotte met succes bekroond worden.

Tenslotte iets over de twee bijdragen over de geschiedenis van de Republiek. Herbert H. Rowen beschouwt de politiek van Willem III als de voortzetting van die van De Witt onder uiteraard gewijzigde omstandigheden. De raadpensionaris kreeg zijn posthume wraak in Nijmegen. In ieder geval een opzienbarende stelling die - naar ik verwacht - aanleiding zal geven tot nieuwe discussies. Erg geboeid heeft mij de studie van D.J. Roorda. Volgens zijn visie luidt de Vrede van Nijmegen het einde in van een bijzondere periode in de geschiedenis van onze diplomatie en wel van de allesoverheersende persoonlijke diplomatie van stadhouder Willem III. In een overtuigend betoog toont Roorda aan dat de prins vanuit zijn sterke positie ten gevolge van de noodsituatie van 1672 zich in een persoonlijke diplomatie bediende van nieuwe, veelal jonge, hem toegewijde onderhandelaars. Met en na de Vrede van Nijmegen geraakte het diplomatieke bedrijf weer in de oude banen en kwam het weer meer in handen van het vroegere type van de regent-diplomaat. Deze bijdrage is een uitdaging om door gebruikmaking van stedelijke en gewestelijke archieven eens precies uit te zoeken, hoe de regenten, vooral de Hollandse er in de periode 1674-1678 in geslaagd zijn de macht van de stadhouder in te dammen.

Het heeft altijd iets onbevredigends om zoveel bijdragen van zo verschillend gehalte in een bespreking met enkele opmerkingen te moeten afdoen. Toch meende ik de in dit onderwerp geïnteresseerde lezers van de *Bijdragen* enige algemeen oriënterende informatie - hoe beknopt ook - niet te mogen onthouden. Congres en bundel hebben immers ten doel gehad nieuwe impulsen te geven aan de bestudering van de internationale betrekkingen omstreeks 1678. Bij de vraagtekens die ik aan het begin van deze recensie heb geplaatst ten aanzien van de opzet van dit internationale forum en bijgevolg van deze bundel als geheel, wil ik grif erkennen dat deze serie artikelen - hoe heterogeen van aard ook - stellig prikkelt tot nieuw onderzoek en nadere studie. Zo beschouwd zijn het initiatief tot deze conferentie en de weerslag ervan, zoals vervat in deze bundel, zeker geslaagd te noemen.

M.A.M. Franken

A.Ph.C.M. Jaspers, *Rechtspreken in de maatschappij. Een onderzoek naar opvattingen overplaats en functie van de rechtspraak in het Nederlandse economische, sociale en politieke bestel van het einde van de achttiende tot het begin van de twintigste eeuw* (Rechtshistorische studies, V; Den Haag-Zwolle: Universitaire Pers - W.E.J. Tjeenk Willink, 1980, xii + 515 blz., f75,-, ISBN 90 271 1738 1).

In een leerzaam review-artikel van enige bloemlezingen en studies over marxistische en 'radicale' rechtstheorie heeft Eugene Kamenka gewezen op de sterker wordende tendens het recht te de-intellectualiseren en overgeleverde scheidsmuren te slechten welke het recht van gewoonte, moraal en politiek onderscheiden (*Times Literary Supplement*, 1 mei 1981, 475-476). Naar Kamenka's mening dreigt men in sommige kringen te vergeten dat het recht